

Matematyka ma w sobie urok kina grozy: wchodzi ktoś z kredą do klasy, mówi „teraz pokażę trik”, po czym wydarza się coś, co wygląda jak zaklęcie, a brzmi jak „bo tak”. Frania Heya znam z tego, że takich zaklęć nie lubi. Nie dlatego, że nie ma talentu do wyników. Ma. Po prostu woli, żeby wynik był konsekwencją sensu, a nie rytuału. Jeśli miałbym opisać jego podejście jednym zdaniem, brzmiałoby: najpierw rozumiemy, potem dopiero liczymy, a jak liczymy, to zawsze wiemy, czemu to robimy.

To nie jest blog o tym, że „matma jest łatwa”. To raczej opowieść o tym, jak przestaje być straszna, kiedy przestajesz traktować ją jak serię sztuczek. Franiu tłumaczy tak, że człowiek czuje, że ma w rękach narzędzia, a nie kartę magiczną, która zadziała tylko wtedy, gdy przeczytasz zaklęcie dokładnie w odpowiedniej kolejności.

Skąd się bierze magia w zadaniach?

Wielu uczniów myli dwa pojęcia: rozwiązanie i nawrót. Rozwiązanie jest przejrzyste, można je śledzić. Nawrót, czyli ten „magiczny moment”, pojawia się, kiedy ktoś skacze nad dziurą bez ostrzeżenia. Przykład? Klasyk: „Zauważ, że można to przekształcić do postaci...”. Super. Tylko co to znaczy zauważyć? Skąd ma to widzieć ktoś, kto dopiero uczy się widzieć?

Frانيا ruch jest odwrotny. Najpierw buduje ścieżkę, na której widać grunt. Zamiast mówić „tu podstaw”, pyta „co chcemy osiągnąć i po co to robimy”. Nie zawsze powie to wprost jednym zdaniem, ale w jego sposobie prowadzenia rozmowy czuć, że każda linijka ma uzasadnienie. Nawet jeśli to uzasadnienie nie jest wprost w zeszycie, to jest w głowie prowadzącego.

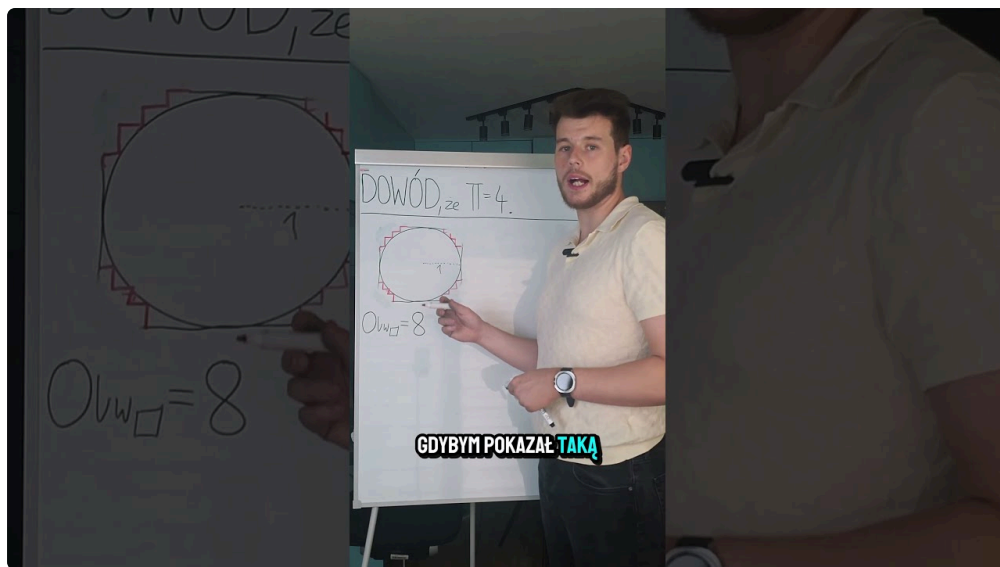
I tak, brzmi to prosto. Tylko że w praktyce to zmienia wszystko. Kiedy rozumiesz „po co”, przestajesz być bezwolny. Zaczynasz być współautorem.

Pierwsza zasada: rozum jest szkieletem, nie dekoracją

W matematyce jest wiele momentów, w których można się zgubić, ale najczęściej zgubienie zaczyna się zanim pojawi się liczba w rachunkach. Franiu potrafi zatrzymać rozwiązanie dokładnie wtedy, kiedy inni już by dopisali kolejną linię.

Jeśli zadanie mówi o nierównościach, nie robi od razu przeskoku typu „zatem wystarczy...”. Najpierw ustala, co w nim jest prawdą o relacji. Czy obie strony można porównywać bezpiecznie? Czy mnożenie przez coś zachowa znak, czy go odwróci? To nie jest akademicka pedanteria, to jest higiena rozumowania. Wystarczy, że raz ktoś pomyli znak, i cała reszta rachunków staje się bardzo *dlaczego nie rozumiem matematyki mimo nauki* efektywna, ale w stronę błędu.

A kiedy przychodzi czas na funkcje, granice albo logarytmy, Franiu robi podobną rzecz: nie zaczyna od „jak policzyć”, tylko od „co to właściwie znaczy”.

Weźmy granice. Można liczyć je jak zakłęcia: podstaw i skróć, czasem zadziała, czasem nie. Franiu woli podejście: najpierw interpretacja. Czy to granica od lewej? Czy wyrażenie jest nieokreślone typu 0/0? Co to sugeruje, jakie narzędzie może pasować? Często dopiero potem robi się konkretny rachunek. Efekt jest taki, że uczysz się nie tylko algorytmu, ale też „czytania sytuacji”.

To jest różnica między „umie rozwiązywać” a „umie rozumieć zadanie”.

Druga zasada: dowodzimy małymi krokami, bez wchodzenia na lód bez sprawdzania

Franiu styl jest oszczędny w słowach, ale bardzo bogaty w uzasadnieniach. Małymi krokami, bez przeskoków, bo przeskok to miejsce na ukrytą pomyłkę.

Jedna rzecz, którą lubię najbardziej: w jego rozwiązaniach często widać momenty kontroli. Nie zawsze napisze „sprawdzamy”. Raczej pokazuje, że w danym miejscu należy wykonać test logiczny. Na przykład w zadaniach z parametrami: zamiast próbować „zgadywać”, rozdziela przypadki tak, żeby nie zgubić żadnej możliwości.

To podejście ma też praktyczny wymiar. Kiedy rozwiązujesz zadanie na ocenę, nie masz czasu na wytłumaczenie komisji, że „pomyliłeś się, bo nie było to oczywiste”. Jeśli w rozwiązaniu widać, że rozumiesz, co robisz w każdym kroku, to nawet jeśli gdzieś wkradnie się potknięcie, to nauczyciel widzi drogę i zwykle potrafi ocenić sens pracy.

Franiu mówi: matematyka to nie test na pamięć sztuczek, tylko na klarowność myślenia. I to jest jego największy argument przeciw magii.

Podejście Frania w praktyce: przykładowa rozmowa z zadaniem

Kiedy pracowaliśmy razem nad zestawem zadań, trafiło nam się takie, które wyglądało groźnie tylko dlatego, że było napisane w języku „ładnie brzmiących symboli”.

Zaczęło się od tego, że ktoś w grupie od razu rzucił wzór. Franiu spojrział na wzór, potem na treść zadania i zapytał: „Po czym wnioskujemy, że ten wzór w ogóle ma tu sens?”. Dopiero potem padło „dobra, sprawdźmy warunki”.

To przykład małej, ale kluczowej różnicy. W zadaniach ze wzorami ludzie często robią odwrotnie: najpierw wybierają narzędzie, potem dopasowują rzeczywistość do narzędzia. Franiu robi odwrotnie: najpierw dopasowuje narzędzie do rzeczywistości, bo rzeczywistość ma wymagania.

W efekcie zadanie, które na początku wydawało się trudnym pojedyńkiem z pamięcią, zamienia się w logiczną rozmowę z warunkami. I to jest moment, w którym czujesz ulgę. Bo kiedy warunki są jasne, nie musisz zgadywać. Musisz tylko wykonać kroki.

Matematyka to gra z uprzedzeniami: czego nie wolno robić „na pałę”

Część „magii” to w praktyce ignorowanie zakazów i ukrytych założeń. Najczęstsze to te z domieszką niefrasobliwości:

- w nierównościach znaki potrafią odwracać się przy mnożeniu przez liczbę ujemną
- w logarytmach trzeba pilnować dodatniości wyrażeń w środku
- w pierwiastkach nie wolno udawać, że „kwadratowy” zawsze znaczy to samo, jeśli podpierwiastkowe może być ujemne

Franiu podchodzi do tego bez paniki. On traktuje założenia jak wytyczne, a nie jak miny. Wystarczy je zobaczyć.

Jeżeli miałbym opisać jego nawyk, brzmiałby: zanim coś przekształcisz, sprawdź, czy przekształcenie jest bezpieczne. I nie, nie chodzi o to, żeby wszystko robić wolniej. Chodzi o to, żeby robić mniej błędów i nie wracać do zadania z płaczem.

Krótką checklista „bez magii”, którą naprawdę da się używać

Franiu lubi takie rzeczy, które nie są sloganem, tylko procedurą w głowie. Kiedy widzi zadanie, które „może być na wzór”, a „może być na spryt”, wraca do kilku pytań. U niego to działa jak automatyczna refrenka, która nie przeszkadza, tylko porządkuje.

- Jakie operacje wykonuję i czy ich warunki są spełnione?
- Co jest celem zadania, liczba czy dowód, czy analiza przypadków?
- Czy istnieje pułapka w postaci znaku, dziedziny albo jednoznaczności?
- Czy mogę oszacować wynik „na oko”, żeby złapać ewidentną pomyłkę?
- Jeśli rozdzielam przypadki, czy robię to tak, by nic nie zgubić?

Ta checklista nie zastępuje matematyki, ona ją przyspiesza. Bo większość czasu nie ginie na trudnych rachunkach, tylko na wracaniu do błędów.

Kiedy „ładne rozwiązanie” bywa niebezpieczne

Jest jeszcze jeden powód, dla którego magia kusi. Ładne rozwiązania wyglądają jak czary. Dwie linijki, sprytne podstawienie, wynik gotowy. I jeśli ktoś nie rozumie skąd się wzięło, to czuje się jak widz sztuczki, nie jak uczeń.

Franiu nie jest przeciwny sprytowi. On jest przeciwny sprytowi bez odpowiedzialności.

Jeśli ktoś u niego próbuje sprzedać „ładne przekształcenie”, to Franiu dopyta o sens. Czasem to dopytanie zajmuje minutę. Czasem wymaga, żebyśmy wrócili pół kroku, ale zawsze kończy się to zyskiem. Bo w jego warsztacie „ładne” jest tylko wtedy, kiedy jest też „prześledzalne”.

To ma jeszcze jeden praktyczny efekt. Kiedy w kolejnym zadaniu pojawia się podobny wzór, a ktoś zapamiętał tylko trik, to często nie wie, co zrobić. Uczeń po podejściu Frania wie natomiast, na czym polega mechanizm i gdzie można go zastosować. Zapamiętuje ideę, nie sztuczkę.

Podejście do zadania jako opowieść, nie jako przepis

Szczerze, największa różnica między magią a podejściem Frania jest narracyjna. Magia to „zrób i będzie”. Podejście Frania to „zrozum, co się dzieje, i wtedy zrób”.

W praktyce to oznacza, że w rozwiązaniu jest logiczna opowieść, nawet jeśli jest krótka. Jest punkt startu, jest intencja, jest wykonanie i jest kontrola.

Przykładowo, w zadaniach z geometrią. Wielu ludzi wchodzi na salę rozpraw z ekierką, prokuratorem w głowie i wyrokami w oczach: „z twierdzenia, więc kąty równe”. Franiu najpierw ustala, co jest danymi i jakie relacje w ogóle mają szansę zadziałać. Czy to jest problem o podobieństwie, o okręgu, o równoległych? Jak wygląda struktura zależności?

Kiedy podejdziesz do geometrii jak do mapy, a nie jak do loterii twierdzeń, zaczyna się dziać coś dziwnego: przestajesz „szukać”, zaczynasz „rozpoznawać”. To jest bardziej satysfakcjonujące. I mniej stresujące, bo mniej zależy od szczęścia.

Matematyka bez magii w zespole: jak Franiu uczy innych

Franiu nie jest typem nauczyciela, który mówi: „ja wiem, ty nie”. On ma w sobie coś z trenera. Zaczyna od diagnozy. Zapyta: „Co ci tu nie pasuje?”. I to pytanie jest ważniejsze niż następna formułka. Bo kiedy wiesz, gdzie

człowiek się potyka, nie musisz tłuc w ciemno.

Pamiętam sytuację, gdzie ktoś mylił pojęcia w funkcjach. Myślał, że „monotoniczność” to coś związanego wyłącznie z „rosnącą kreską”. Franiu nie skakał od razu do definicji. Najpierw podał przykład, potem odwrócił go, potem pokazał, że chodzi o zachowanie różnic, nie o wygląd wykresu. Wtedy definicja przestaje być ścianą, a staje się narzędziem.

W jego sposobie przekazu jest jeszcze jedna cecha. Jeśli uczeń utknie, Franiu nie daje gotowego rozwiązania od razu. Daje „bramkę”, czyli mały krok, który odsłania następną decyzję. To jest jak w programowaniu, gdzie nie chodzi o to, żeby wklepać odpowiedź, tylko żeby rozumieć, gdzie w kodzie dzieje się logika.

I to działa, bo człowiek odzyskuje sprawczość.

Gdzie magia naprawdę żyje: w stresie, pośpiechu i w złych nawykach

Nie będę udawał, że podejście Frania rozwiązuje wszystkie problemy w jednym ruchu. Jest jedna rzecz, której nie da się „wytłumaczyć wzorem”: stres.

Kiedy jesteś zestresowany, zaczynasz łapać pierwszą rzecz, która wygląda znajomo. To jest moment, w którym magia się włącza. Nie dlatego, że ktoś jest złośliwy, tylko dlatego, że mózg w trybie alarmowym oszczędza energię. Chce skrótu, chce „na pewno to”.

Franiu walczy z tym nie przez moralizowanie, tylko przez nawyk kontroli. Każdy kolejny krok ma jakieś minimum sensu. Nawet jeśli rozwiązanie jest jeszcze niepełne, to nie powinno wyglądać jak ciąg przypadkowych ruchów.

Zwykle wygrywa się nie najtrudniejszym pomysłem, tylko dobrą procedurą, która nie pozwala się pogubić.

Druga lista: „szybkie testy”, które wychwytyją czary w rachunkach

Jest też taki moment, kiedy rozwiązanie już jest zapisane, ale coś nie gra. Franiu ma wtedy zwyczaj zrobić krótkie sprawdzenia. Znowu, nie po to, żeby wszystko weryfikować do upadłego. Po to, żeby złapać ewidentną pomyłkę zanim zacznie się lawina.

- Czy wynik ma sens w kontekście dziedziny, na przykład czy nie wylatuje poza to, co dopuszczalne?
- Czy znak, kierunek nierówności i interpretacja funkcji są spójne?
- Czy są podane przypadki, które mogły zostać pominięte przy dzieleniu przez wyrażenie?
- Czy przy podstawieniach nie „zgubiłem” warunków, np. Przy wyciąganiu pierwiastka lub logarytmu?
- Czy mogę podstawić prostą wartość z zadania (jeśli to możliwe), żeby sprawdzić, czy wynik nie jest odklejony od rzeczywistości?

To są małe testy, które często ratują punkt. I to jest bardzo przyziemna motywacja.

Co z tym podejściem robić, jeśli masz kartkówkę jutro

Wiem, że to nie jest blog o motywacji, ale o metodzie. W praktyce jednak metoda potrzebuje rytuału, żeby nie rozpadła się pod naporem czasu.

Franiu zwykle mówi, że nie trzeba robić „więcej”. Trzeba robić „czystiej”. Czyli: najpierw rozum, potem narzędzie. Jeśli zadanie ma schemat, to go zrozum. Jeśli ma warunki, to je wypisz w głowie albo w jednym zdaniu w zeszycie. Jeśli przekształcasz coś, co może odwrócić znak, zatrzymaj się na sekundę.

I jeszcze jedno, mniej spektakularne, ale kluczowe: ucz się na błędach, które już zrobiłeś. Nie na cudzych. Franiu ma zwyczaj wracać do zadań, w których kiedyś popełnił błąd logiczny. Nie chodzi o wstyd. Chodzi o pamięć mechanizmu błędu. Kiedy wiesz, w którym typie zadań masz „pęknięcie”, możesz je monitorować.

Matematyka nie przebacza? Owszem, ale tylko w tym sensie, że nie przyjmie wytłumaczenia bez powodu. Natomiast daje szansę, jeśli podejdziesz do niej odpowiedzialnie.

Franiu Hey i jego brak czarów: jak to wpływa na ocenę i na głowę

Ostatecznie matematyka bez magii ma jeden uboczny skutek, bardzo przyjemny. Zmniejsza poczucie chaosu. Kiedy rozumiesz, że zadanie ma „sensowną drogę”, przestajesz żyć w trybie „może się uda”.

Wtedy nawet trudne tematy przestają być ścianą. Stają się labiryntem, w którym wiesz, że istnieją drzwi, tylko trzeba znaleźć klucz do właściwego pomieszczenia. Podejście Frania uczy klucza: odczytywania celu, rozpoznawania warunków i budowania rozwiązania krok po kroku.

To nie sprawia, że wszystko jest łatwe. Sprawia, że jest przewidywalnie trudne. A przewidywalna trudność jest o wiele mniej męcząca od niespodzianek.

Jeśli kiedykolwiek czytałeś rozwiązanie, które wyglądało jak magia, ale nie umiałeś powiedzieć, dlaczego jest poprawne, to wiesz, czego uczy Frania: poprawność nie jest tajemnicą. Jest skutkiem logiki. A logika, choć czasem bywa wymagająca, nie jest kapryśna.

Mały manifest, który Franiu powtarza inaczej niż wszyscy

Nie będę cytował go 1:1, bo to nie jest stenogram, tylko duch podejścia. Ale sens jest taki: matematyka ma być zrozumiała w trakcie, nie dopiero na końcu. Jeśli nie wiesz, po co robisz krok, to nie jest problem w „braku talentu”. To jest sygnał, że w twoim rozwiązaniu brakuje mostu.

Most buduje się prostymi rzeczami: warunkami, interpretacją, kontrolą znaków i dziedziny, ostrożnością przy dzieleniu i logiką przy przypadkach. A kiedy most już jest, nawet jeśli nie masz jeszcze wszystkich wzorów, masz ścieżkę. I wtedy zadania przestają wyglądać jak czary. Wyglądają jak praca, w której wiesz, co robisz.

I to, paradoksalnie, jest najbardziej eleganckie. Nie dlatego, że jest „ładnie”. Tylko dlatego, że ma sens.